

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

ВИЩА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

X Всеукраїнська
науково-методична конференція

28–29 листопада 2013 р.

Збірник праць конференції

Київ • НТУУ «КПІ» • 2013

УДК 378(063)
ББК 74.58я43
В55

Локальне електронне видання на CD-ROM

Вища освіта: проблеми і шляхи забезпечення якості : зб. праць
X всеукр. наук.-метод. конф., 28–29 листоп. 2013 р., Київ / М-во освіти і
науки України, Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». –
Електрон. дані. – К. : НТУУ «КПІ», 2013. – 1 електрон. опт. диск (CD-
ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана

**ВИЩА ОСВІТА:
ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ**

X Всеукраїнська науково-методична конференція
28–29 листопада 2013 р.

Збірник праць конференції

Укладач: *Головенкін Володимир Павлович*, канд. техн. наук, доцент

Відповідальний
за випуск: *Гожій Сергій Петрович*, д-р техн. наук, доцент

За редакцією авторів

ISBN 978-966-622-604-7

© НТУУ «КПІ», 2013

АДАПТАЦІЯ ЛЮДИНИ ДО УМОВ МАЙБУТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕЖАХ КОМПЕТЕНТІСТНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ

Трегубов Д.Г., Трегубова І.М.

*м. Харків, Національний університет цивільного захисту України,
КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості №1 Харківської міської ради»*

Сучасний стан постіндустріального суспільства [1] потребує від людини знань, вміння орієнтуватися в потоці інформації, внутрішнього і зовнішнього динамізму, врівноваженості, комунікабельності, професіоналізму, компетентності. На наш погляд людина буде більш корисною на робочому місці, успішною в житті та на роботі, якщо буде мати відповідні здібності до адаптації. Визначимо таку здібність людини, як «уміння вчитися», в новоствореній світовій парадигмі компетентісного навчання – це одна з ключових компетенцій людини. А стан адаптованості людини у суспільстві можна назвати метою навчання.

Всі освітні інститути, відіграють важливу роль – готують людину до життя в сім'ї, громаді, країні, до роботи та творчості, до реалізації себе в суспільстві як особистості. Стосовно впливу сучасного стану суспільства на соціальні та освітні інститути Алвін Тоффлер зазначає [2]: «Світ, який швидко утворюється від зіткнення нових цінностей і технологій, нових геополітичних відносин, нових стилів життя й засобів сполучення, вимагає зовсім нових ідей і аналогій, класифікацій і концепцій». Виникає тенденція стандартизації та глобалізації освітніх процесів. Створюється цільна низка послідовних освітніх процесів дошкільний навчальний заклад – школа – ВНЗ. Наприклад, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» забезпечує в одному закладі безперервне виховання інтелектуальної освіченої людини від школи раннього розвитку до вищої освіти. Багато хто зараз виступає проти вищої освіти взагалі, мотивуючи це тим, що практика на робочому місці є більш цінним освітнім джерелом. Так, практика є критерієм істини, але цільної освіти вона не надає і є лише місцем вдосконалення майстерності. Тому у Японії вища освіта вважається обов'язковою й пов'язана з системою професійної освіти: університети повного циклу (4 роки); університети прискореного циклу (2 роки); професійні коледжі; технічні інститути [10]. Відповідно необхідна узагальнена парадигма освіти.

Парадигма компетентісного навчання в умовах означеного стану суспільства передбачає підвищення ефективності навчання за рахунок більш точного визначення структури, змісту та мети навчання і відповідної побудови самого процесу навчання. Відповідно до нових потреб були використані близькі поняття компетенції та компетентності, що викликає необхідність їх розмежувати.

Експерти програми «DeSeCo» [3] визначають поняття компетентності як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії.

За стандартом освіти [4] компетентність це – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці; ключова компетентність

– спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів.

Компетенція [9] – включає знання й розуміння (теоретичне знання академічної області, здатність знати й розуміти), знання як діяти (практичне й оперативне застосування знань до конкретних ситуацій), знання як бути (цінності як невід’ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті). Предметна область у якій індивід добре обізнаний і в якій він проявляє готовність до виконання діяльності.

З погляду С. Шишова та В. Кальней [5], поняття «компетенція» є, інтегративним, що складається з готовності до вибору мети діяльності, до оцінювання проблемної ситуації, до дії, до рефлексії. Тобто компетенція – це готовність до діяльності в певному обсязі питань.

З точки зору Головань М.С., компетенція – це певна норма, досягнення якої може свідчити про можливість правильного вирішення якого-небудь завдання, а компетентність – це оцінка досягнення (або недосягнення) цієї норми [6]. При цьому в структурі загальних компетенцій виділяють здатність адаптуватися.

Підсумовуючи даний аналіз різниці понять «компетенція» та «компетентність», погоджуємось з висновком Головань М.С., що поняття «компетенція» доречно використовувати у множині – як сукупність вимог до наповненості освітнього процесу, а поняття «компетентність» – це цілісний сформований стан індивіда, що доречно використовувати лише у однині.

На практиці в іноземних навчальних закладах використовують програми, що спрямовані на вихідне оцінювання тестами мінімальної компетентності. До їх недоліків відносять вузько спрямоване навчання на отримання основних умінь та зменшенні уваги до талановитих дітей.

Методологія мінімальної компетентності схожа на постанову проблеми професійно-технічної освіти. Це спрямовано на виховання гарних працівників, які, в той же час, не в змозі грамотно відреагувати на нестандартну ситуацію. В такому разі краще буде почувати себе людина, яка буде мати певні природні якості до швидкого аналізу ситуації і комбінування різнопланових знань для вирішення проблеми. Тому, щоб молодий спеціаліст був більш корисним на робочому місці, необхідно, щоб такі якості були виховані в нього ще в навчальному процесі.

Таким чином, компетентістний підхід без надання здібностей до самоосвіти лише програмує слухача, тобто надає компетенції для відпрацювання певної (обмеженої відомим) практичної ситуації. Тому уміння вчитися зафіксовано, як одну з ключових компетенцій.

Якщо процес навчання — надання компетенцій вихованцю, то мета такого навчання – створення успішної людини, тобто людини, яка адаптована до умов життєдіяльності у динамічному суспільстві. Тому здатність швидко адаптуватися, тобто набувати якісь нові певні навички, вчитися, визначають, як дуже важливу [7].

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що можна підійти до визначення ключових компетенцій, які повинні складати зміст освіти, з боку визначеної мети навчання — досягнення стану адаптованості у суспільстві. Будемо розглядати такий напрямок ширше ніж просто надання компетенцій. Можна зауважити, що в такому разі надання ключових компетенцій буде формувати певну загальну компетентність людини, як здатність адаптуватися у суспільстві в широкому колі внутрішніх, зовнішніх умов та обставин, що швидко змінюються. В такому разі ключові

компетенції повинні бути визначені на загальнодержавному рівні і розповсюджуватись на всі рівні навчальних закладів. А вже в межах цих ключових компетенцій навчальні заклади можуть визначати предметні та інші компетенції.

Внутрішні та зовнішні зміни повинні викликати в людини позитивну, продуктивну тривожність. Адаптація людини – це процес початку розвитку, збереження станів фізичного, духовного, соціального, професійного благополуччя на основі фізичних, духовних, інтелектуальних, освітніх змін у людині, як реакція до вимог природи або суспільства. Стану людини з розвинутою здібністю до адаптації властиві менші внутрішні зусилля та час досягнення стану адаптованості, більша ефективність процесу адаптації за рахунок достатнього когнітивного ресурсу та функціонального надлишку. Чим швидше людина переведе невідому задачу в конструктивний напрямок пошуку шляхів вирішення, тим швидше буде досягнутий стан адаптованості. Процес адаптації це низка ситуацій малого та великого вибору. Причому найважливішим є – чи зробила людина в ситуації вибору власне відкриття, відпрацювала за схемою, обрала продуктивний напрямок пристосування або імітативний, чи нерішуче завмерла.

З огляду на те, що стану адаптованості властивий емоційний комфорт, впливає необхідність вміння задовольнятися малим, зберігати внутрішню рівновагу, але й бачити можливості для духовного і матеріального розвитку. Успішність та емоційна стабільність людини визначається значною мірою компетенціями духовного та фізичного здоров'я. З розвитком техніки людина все менше рухається, фізичний розвиток нібито стає непотрібним, відбувається природна адаптація до таких умов. Тобто природна адаптація не завжди є корисною, людина сама повинна вміти зберігати внутрішню рівновагу.

В японській освіті можна виділити як одну з ключових компетенцій – «кокоро»: повага до людей і тварин, симпатія і великодушність до інших людей, пошук істини, здатність відчувати прекрасне й піднесене, мати самоконтроль, зберігати природу, вносити внесок у розвиток суспільства [10].

Адаптованість людини до професійних та суспільних умов існування визначається предметними компетенціями, розумінням себе та іншої людини, вмінням будувати, прогнозувати, аналізувати власну кар'єру, рівнем емоційно-вольових та соціально-комунікативних здібностей [8]. Духовність людини тісно пов'язана з поняттям культури. В той же час, культура – це сукупність небіологічних засобів людської діяльності, необхідних для адаптації. За час еволюційного розвитку людини виник новий вид адаптаційної діяльності – пізнавальна, яка визначається допитливістю, спостережливістю, інтелектуальними здібностями. Чомусь зі зростанням дитини менша увага приділяється розвитку інтелектуальних та творчих здібностей. У ВНЗ цим взагалі не займаються – нібито майбутнім науковцям це не знадобиться.

Загальною рисою впровадженого зараз процесу навчання є орієнтація на набуття учнем компетенцій, кожна з яких є сукупністю знань, вмінь та навичок. Об'єднання теоретичне розуміння та вміння практичного застосуванням знань супроводжується власним відкриттям (інтеріоризацією) та звільняє від страху перед втіленням знань на практиці.

Немає необхідності намагатись шляхом навчання вирішити всі майбутні проблеми учня. Є небезпека надати готові схеми рішення проблем, створити відчуття уявної адаптованості, що у нестандартних ситуаціях призведе до помилок. Але навчити бачити, не боятись проблему, мати здібності до її розв'язання можливо і необхідно. В школі та позашкільних закладах це доцільно робити на загальноосвітньому та

загальносоціальному рівні, у ВНЗ – на загальнонауковому та загальнопрофесійному рівні.

Деякі автори [7] виділяють підприємницьку компетенцію, як ключову. Не згодні з цим, оскільки це специфічна здібність людини, яка вступає в конфлікт з деякими іншими ключовими компетенціями. Вміння презентувати себе та захищати власні інтереси, на наш погляд є складовою соціальної компетентності.

Так чи інакше, коли постає питання про компетенції, які повинні бути сформовані в освіті, тоді виділяють їх певну кількість. Підсумовуючи вище сказане, можна виділити компетенції та відповідні їм шляхи виховання, які необхідно розвивати в індивіда за ступенем значимості:

1. Духовне здоров'я (Естетичне, гуманістичне, культурне виховання. Мужність, цілеспрямованість, толерантність, адекватність дій).

2. Соціальна грамотність (Знання соціальних інститутів. Вміння захищати власні інтереси, проекти, презентувати власні здібності.).

3. Емоційна та психічна врівноваженість (Розслаблення, медитація, концентрування, споглядання. Здатність при необхідності відокремлювати волю, думки, емоції, дії одне від одного).

4. Розвинуті творчі здібності (Розвиток допитливості, гнучкості, швидкості, сміливості, точності, оригінальності мислення).

5. Вміння вчитися (загальноосвітня, загальнопрофесійна) обізнаність (Виховання відкритості пізнанню, спостережливості. Набуття достатнього обсягу знань для професійної відповідності).

6. Розвинутий інтелект (Розвиток розумових здібностей).

7. Комп'ютерна компетентність (Оволодіння комп'ютерною грамотністю).

8. Фізичне здоров'я (Виховання пластики, координації, міцності. Основи самозахисту, здорового харчування).

9. Розвинута комунікабельність (Комунікативні психологічні тренінги).

10. Технічна компетентність (Оволодіння принципами побудови та функціонування технічних засобів).

11. Сенсорна чутливість (Увага до дрібного. Розвиток зору, нюху, слуху, смаку, інтуїції, «дворукості»).

Аналіз освітнього поля, що проводиться з різних боків призводить до виділення різними авторами різних груп ключових компетенцій. Набір ключових компетенцій визначається соціумом, для різних країн є різним і залежить від ціннісних орієнтацій, світогляду окремого співтовариства. Можна порівняти обрані вище ключові компетенції з тими, що зустрічаються у сучасній педагогічній літературі: 1) особистісні, комунікативні, діяльнісні; 2) соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку і самоосвіти, продуктивної творчої діяльності [6]; 3) комунікативні, інформаційні, соціальні, когнітивні, загальнокультурні, особистісного самовдосконалення, спеціальні; 4) вміння вчитись, загальнокультурна, громадська, підприємницька, соціальна, інформаційно-комп'ютерна, здоров'язберігаюча [7]; 5) соціально-особистісні (когнітивні, соціальні, особистісні, частина комунікативних), інструментальні (лінгвістично-комунікативні, інформаційно-комп'ютерні, дослідницькі), загальнонаукові та професійні (соціально-професійні, комунікативно-професійні, загально-професійні) [11].

Низку цих прикладів можна продовжувати і далі. Але їх основний напрямок збігається з обраними вище. В цілому нашу систему ключових компетенцій, як

універсальну, можна привести до варіанту «2» (з врахуванням наданих акцентів), тому вважаємо її оптимальною.

Узагальнюючи відомості про компетентність можна сказати, що вона передбачає вихованій адаптований стан індивіда до умов поточної діяльності та виховані адаптаційні здібності до можливих змін умов життєдіяльності. Таким чином, компетентістне навчання спрямовано на адаптацію та соціалізацію людини у суспільстві.

Література:

1. Фукуяма Фр. Конец истории // Вопросы философии. 1990. – №3.
2. Тоффлер Е. Третья хвиля. – К.: Всесвіт. – 2000. – С. 14.
3. Weinert, F. E. (2001). Concept of Competence: A Conceptual Clarification. In D. S. Rychen & L. H. Salganik (Eds.), *Defining and Selecting Key Competencies* (pp. 45–66). Göttingen, Germany: Hogrefe & Huber.
4. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. №1392.
5. Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. – М.-1999. – с.85.
6. Головань М.С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз / Головань М.С. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології -2011. -№ 8 (18). – с.224 -234.
7. Компетентістний підхід у сучасній освіті: світовий досвід, українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під ред. О.В.Овчарук. – К: КІС. 2004. –112 с.
8. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації. – К.: Віра інсайт, 2000. – 444 с.
9. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра, галузь знань 1702 «цивільна безпека» напрям підготовки 6.170202 «охорона праці» кваліфікація 3152 – інспектор з охорони праці. – 2009.
10. Гребеник І.А. Система освіти Японії в історичному й сучасному контексті розвитку спираючись на концепцію «гуманності» у вихованні / Гребеник І.А. // Науковий вісник Донбасу. – 2011. – № 2(14). – с. 123 – 129.
11. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра, галузь знань 1702 «цивільна безпека» напрям підготовки 6.170201 «охорона праці» кваліфікація 3439 – інспектор державний з техногенного нагляду. – 2009.